

Finnmarkskommisjonen mandat og arbeid – særlig om interne forhold i reindriften

Informasjonsmøter med reindriftssiidaene i Karasjok,
25. og 26. mars 2014
v/Jon Gauslaa

Kommisjonens mandat - generelt

Finnmarksloven § 5 tredje ledd :

«For å fastslå omfanget og innholdet av de rettighetene som samer og andre har på grunnlag av **hevd eller alders tids bruk eller på annet grunnlag**, opprettes en kommisjon som skal utrede rettigheter til land og vann i Finnmark, og en særdomstol som skal avgjøre tvister om slike rettigheter».

Finnmarksloven § 29 første ledd, første setning:

«Det opprettes en kommisjon ... som på grunnlag av **gjeldende nasjonal rett** skal utrede **bruks- og eierrettigheter** til den **grunnen som Finnmarkseiendommen overtar etter § 29**».

Mandat – interne rettsforhold i reindriften

Forskrift om Finnmarkskommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark, vedtatt 14. mars 2007

§ 5 Interne rettighetsspørsmål innen reindriften:

*«Finnmarkskommisjonen skal bare utrede interne rettighetsspørsmål innen reindriften om reindriftsrett og tilknyttede rettigheter dersom **noen med rettslig interesse i en avklaring av spørsmålet krever det.**»*

- I motsetning til de spørsmålene kommisjonen ellers skal utrede, skal kommisjonen bare utrede slik spørsmål dersom noen krever det.
- Det rettslige grunnlaget for å utrede og avklare rettigheter er det samme som det som gjelder generelt (hevd, alders tids bruk, andre liknende rettsgrunnlag; som lokal reindriftsrettslig sedvanerett ol.).

Det rettslige grunnlaget for rettighetserverv

Mest aktuelle rettsgrunnlag: Alders tids bruk.

- Alternative grunnlag: lokal reindrifftsrettslig sedvanerett, festnede forhold/festnet bruk er varianter av alders tids bruk.

Vilkår for rettighetserverv:

- **Langvarig, sammenhengende** bruk av området (20 eller 50 år ved hevd), minst 50 år, ofte rundt 100 år ved alders tids bruk.
- Ved interne rettighetsspørsmål i reindriften vil siidaen være rettighetssubjekt (brukstid legges sammen over generasjoner).
- Generelt kreves det mer omfattende og intensiv bruk for å erverve rettigheter ved hevd enn ved alders tids bruk.
- Men bruken trenger ikke ha pågått like lenge.
- Et par års opphold i bruken vil ikke avbryte ervervet. Er bruken sesongbetont (vinterbeite), er det nok at den pågår i sesongen.

Det rettslige grunnlaget for rettighetserverv

Vilkår for rettighetserverv:

- **Bruken** må ha hatt et visst omfang (*intensitet*).
 - For å erverve eiendomsrett til et område må bruken som regel også ha vært *mangesidig* (omfattet mer enn én bruksmåte, ikke bare beite, men også hogst, fiske etc.).
 - For å bli eier må man ha vært relativt alene om å bruke og disponere over området (eksklusiv/dominerende bruk).
 - For å erverve bruksrett kreves ikke mangesidighet (bare beite i et område gir beiterett), eller eksklusivitet:
 - Har to grupper brukt et område kan begge ha bruksrett der.
 - Har man alt rettigheter i et område, må brukens omfang/intensitet gå ut over det som følger av den alminnelige retten for at ytterligere rettigheter skal kunne erverves.

Det rettslige grunnlaget for rettighetserverv

Vilkår for rettighetserverv:

- Bruken må ha skjedd i **aktsom god tro**
 - Bruksutøveren må i den tiden bruken har pågått ha hatt en *beskyttelsesverdige oppfatning* om at bruken er rettmessig
 - Den som har tatt seg til rette i områder der andre har rettigheter vil ikke være i god tro.
 - Det vil heller ikke den som burde forstå at bruken bygger på en tillatelse fra den som egentlig har rettigheter der.
 - Har man en avtale med den egentlig berettigede, vil ikke bruk i samsvar med avtalen gi grunnlag for rettserverv.
- Er vilkårene oppfylt, vil brukeren ha ervervet en rettighet som tilsvarer den utøvde bruken, men ikke noe mer.

.

Særlig om rettighetserverv innen reindriften

Utgangspunkter for vurderingen:

- Reindriftsloven § 4 forutsetter at det med grunnlag i alders tids bruk er etablert en alminnelig reindriftsrett på all utmarksgrunn i Karasjok kommune.
- Kommisjonen må ta stilling til om forutsetningen holder stikk (enten noen fremmer krav om å få dette avklart eller ikke).
- Kommisjonen må videre – i den grad noen ber om det – ta stilling til interne rettighetsspørsmål innen reindriften.
 - Men altså bare dersom noen med rettslig interesse i å få avklart slike spørsmål reiser det for kommisjonen, jf. forskriftens § 5.
 - I andre felt har det ikke vært fremsatt krav om avklaring av interne rettsforhold i reindriften. I Karasjok er 24 slike krav reist.

Hva ligger i kravet om «rettslig interesse»?

- Den som krever å få avklart et rettsforhold må ha et **reelt behov** for å få avklart dette.
- Man må være direkte berørt av saken.
 - Kun akademisk interesse er ikke tilstrekkelig.
- Alle som driver reindrift i et område vil ha rettslig interesse i å få avklart interne rettighetsspørsmål i dette området.
 - De som driver reindrift andre steder i landet vil ikke ha det
- For å ha rettslig interesse må man være «nærmest saken»
 - En næringsorganisasjon vil ikke ha rettslig interesse i å få avklart et spørsmål som gjelder et av dens medlemmer, dersom vedkommende selv ikke ønsker noen rettsavklaring.

Hva ligger i kravet om «rettslig interesse»?

Litt om bakgrunnen for kravet (fra departementets merknader til forskriftens § 5):

- Behovet for en utredning av interne rettighetsspørsmål innen reindriften er ikke utløst av finnmarksloven og overføringen av Statskogs grunn til Finnmarkseiendommen.
- Det er ansett uheldig om kommisjonen av eget tiltak skulle gripe inn i pågående prosesser for å avklare beitegrenser mellom ulike siidaer og driftsgrupper i Finnmark, dersom de berørte selv ikke ønsker det.
- Derfor bestemmer forskriftens § 5 at kommisjonen bare skal kartlegge interne rettighetsspørsmål innen reindriften dersom det kreves av noen som har rettslig interesse i å få spørsmålet avklart.

Nærmere om grensefastsettelsen

- Det er den utøvde bruken som danner grunnlaget for de beitegrensene kommisjonen skal avklare.
 - Krav om endring av distriktsgrenser ligger i utgangspunktet utenfor mandatet. Dette er offentlig fastsatte administrative grenser, som ikke nødvendigvis bygger på gammel bruk
 - Kommisjonens mandat omfatter ikke nærmere fastsettelse av grenser for eier- og bruksrettigheter.
 - Kommisjonen vil derfor fokusere på siidaenes **tradisjonelle kjerneområder**, uten å trekke nøyaktige grenser.
 - Endelig grensegang, også mellom tilgrensende siidaer, ligger til andre (jordskifterett, tingrett).
 - Men er de tilgrensende siidaene enige i kommisjonens avgrensning, kan de avtale at denne skal ligge til grunn for fremtidig beitebruk.

Om rettighetssubjekt og partsforhold

- **Rettighetssubjekt**
 - Driftsfellesskapet/siidaen på kollektivt grunnlag.
 - Det er den som i fellesskap har utøvd rettsstiftende bruk og som vil være naturlig subjekt for beiteretten.
 - Rettighetene vil tilkomme de som til enhver tid tilhører siidaen.

- **Partsforholdene** vil bero på områdetilknytning.
 - Sakene avgrenses ut fra siidaenes angivelse av beiteområder.
 - Siidaer på hver side av en beitegrense er parter i samme sak. Samme sak kan derfor ha mange parter.
 - En siida som ikke selv fremmer krav vil ha partsstatus dersom nabosiidaen har fremmet krav for kommisjonen, og vedkommende siida har innvendinger mot dette kravet.

Avgrensning og kunngjøring av felt

Finnmarkslovens regulering av kartleggingen:

§ 30 Avgrensning av utredningsfelt

- Karasjok kommune er avgrenset som et eget felt. Omfatter all grunn i kommunen som per 1. juli 2006 ble ansett eid av Finnmarkseiendommen (ikke privat grunn).

§ 31 Kunngjøring av utredningsfelt

- FeFo-grunnen i Karasjok ble utlyst som felt våren 2011. Særskilt varsel til relevante institusjoner og brukergrupper
- Hittil har det kommet inn rundt 45 rettighetskrav, hvorav 24 gjelder interne rettsspørsmål i reindriften

§ 32: Ansvaret for sakens opplysning

- Kommisjonen har **selv ansvaret** for å fremskaffe det faktiske grunnlaget for sine konklusjoner
 - I en vanlig rettssak har sakens parter dette ansvaret.
- Kommisjonen «**kan**» oppnevne sakkyndige
 - Brede og konkrete sakkyndige utredninger av rettsoppfatninger og bruk i hvert felt, historisk og frem til i dag.
 - I Karasjok er utredningen gjort av NIKU/Universitetet i Tromsø (2011-2013). Den gjelder bruk og rettsoppfatninger generelt, og omhandler ikke interne forhold i reindriften generelt.
 - Om interne forhold i reindriften er det utarbeidet en generell oversikt over problemstillinger i Indre Finnmark (våren 2011).
 - Fra høsten 2013 er det arbeidet konkret med de interne reindriftssakene som er meldt inn for kommisjonen.

§ 32: Ansvar for sakens opplysning

Egen innhenting av muntlige forklaringer/skriftlig materiale

- Avhør av muntlige kilder: parter, vitner, sakkyndiges informanter, andre med kunnskaper om lokale forhold.
 - Det er gjort særskilte intervjuer i Tana, Karasjok og Kautokeino.
- Åpne høringsmøter (kan minne om rettsmøter).
 - Flere slike møter vil bli holdt i Karasjok, trolig fra høsten 2014.
 - Ett eller flere slike møter vil gjelde interne forhold i reindriften.
 - Det vil også bli avholdt bevisopptak i enkeltsaker og befaringer i marka (antakelig fra våren 2015).
- Litteraturgjennomgang og arkivundersøkelser (riksarkiv, statsarkiv, samisk arkiv, reindriftsforvaltningen, etc.)

§ 32: Ansvaret for sakens opplysning

Interesserepresentanter

- Kommisjonen «kan» oppnevne interesserepresentanter som kan følge dens arbeid.
 - Rettshjelpstiltak og bidrag til saksopplysningen (korrektiv til andre kilder, bidrag til høringsmøtene).
 - Kommisjonen har i Karasjok oppnevnt representanter for jordbruk, friluftsliv, lokale utmarksbrukere og to fra reindriften.

Partenes rolle

- Partene «kan» redegjøre for bevis og kreve iverksatt utredninger. Dette gjelder også de som har fremmet krav om å få avklart interne rettsforhold i reindriften.
- For at saken skal bli best mulig utredet er det viktig at alle siidaene redegjør for bruk og områdetilhørighet, og eventuelt også fremmer krav.

Litt om videre behandling

§ 33: Kommisjonen rapport inneholder kommisjonens konklusjoner om rettighetsforholdene i feltet

§ 36: Kommisjonens konklusjoner kan bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark (oppnevnt mars 2014).

- Stevning for Utmarksdomstolen er avhengig av at kommisjonen har behandlet saken. Utmarksdomstolen skal bare behandle tvister om rettighetsspørsmål som kommisjonen har utredet.
- Siidaer som ikke fremmer krav vil ikke få behandlet sine saker i Utmarksdomstolen (sakene kan bringes inn for tingretten)

§ 38: Fristen er 18 måneder etter at rapporten er avgitt.

- Utmarksdomstolen vil bygge på kommisjonens materiale, men kan iverksette egne undersøkelser. Partene kan ta initiativ.

§ 42: Utmarksdomstolens avgjørelser kan ankes til Høyesterett.

Saksomkostninger

- Behandlingen i Finnmarkskommisjonen er gratis for partene.
- I hvilken grad de får dekket saksomkostninger for Utmarksdomstolen, er det ikke opp til kommisjonen å vurdere.
- Finnmarksloven § 43: parter får dekket nødvendige saksomkostninger i saker der Finnmarkseiendommen (FeFo) har satt seg mot kommisjonens konklusjon.
- Loven bestemmer ikke noe dekning av sakskostnader i saker det FeFo har sluttet seg til kommisjonens syn
 - Spørsmålet om dekning av saksomkostninger vil i slike saker måtte avgjøres konkret i hver sak av Utmarksdomstolen.

Mer informasjon: www.finnmarkskommisjonen.no

